

טו איננו פה עמנו היום: כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים ואת
 טז אשר עברנו בקרב הגוים אשר עברתם: ותראו את שקוציהם ואת
 ז גלליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם: פן ייש בכם איש או אשה או
 משפתה או שבט אשר לבבו פנה היום מעם יהוה אלהינו ללכת לעבד
 יח את אלהי הגוים הנהם פן ייש בכם שרש פרה ראש ולענה: והיה בשמעו
 את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשררות

דלא איתוהי, הקא עמנא
 יומא דין: טו. ארי אתון
 דענתון, זת דיתקנא
 בארעא דמצרים, ונת
 דעברנא, ביני עממא
 דעברתון: טז. ונתחזון נת
 שקוציהון, ונת טעותהון,
 אצא ואבנא, כסףא
 וזהבא דעמיהון:
 יז. דלמא אית בכוון, גבר

או אתא או זרעי או שבטא, דלביה פני יומא דין מדחלתא דני אלהנא, למקד למפלח, נת
 טעות עממא האנון, דלמא אית בכוון, גבר מהרהיר חטין או זדון: יח. ויהי, במשמעיה
 נת פתגמי מוקמא דרא, ויחשיב בלביה למימר שלמא יהי לי, ארי, בהרהור

רס"ג, (טז) גלוליהם, תעיותיהם.

(יז) ראש, רעל, לענה, פקועות².

(יח) והתברך בלבבו וגו', ישער בנפשו לאמר לא יהיה לי כי אם
 שלום ואני הולך בתאות לבי כדי להעביר ברויה את הצמאון.
 2 פרי מר דיוע וצורתו כאבטיה קטן. ושמו סמל לכל דבר מר.

רמב"ן שיהיה לב כולם פונה היום לעבודה זרה כי לא היו באים בברית
 ה' ובאלתו, כי מי יכריחום, אבל משפחה או שבט יבאו בברית
 מפני פחד הרוב. ואמר פן יש בכם, אשר לבבו פונה היום,
 על הנפתה כבר לעבודה זרה והוא בליבו מאמין בה היום הזה,
 או פן יש בכם שרש רע שיפרח וישגה ובימים הבאים יוציא
 פרחים רעים ויצמיח מרורות, וזה על אשר איננו פה עמנו היום,
 כי האב שורש זהבן נצר משרשיו יפרה¹³, והזכיר השורש
 לומר כי הוא יכול להביא באלה הדורות הבאים, שהשורש
 אשר ממנו יצמחו הוא לפניו היום, והוא בא בברית ובאלה
 הזאת. ואמר פורה ראש, לרמוז כי משורש מתוק לא יצא מר,
 וכל אשר לבבו שלם עם ה' הנכבד ולא הרהר כלל בעבודה
 זרה לא יוליד מודה בה. ואל תקשה עלי בזה מן הכתוב
 והוליד בן פריץ (יחזקאל יח י), כי אמת הדבר וסוד גדול, לא
 אוכל לפרש בו. וראש ולענה, עשבים מרים או ממתים, ושמים
 כן בלשון הקדש, או הם כינויים יקראו האחד ראש שהוא
 ראש המרורים מר מכולם, והשני יקראו לענה, מענין לענות
 מפני (שמות י ג), כי האוכל אותו נגש ונענה¹⁴, לענות נפשו
 יאכלנו.

(יח-יט) והתברך בלבבו לאמר, כשישמע האחרים מתקללים

13 ע"פ ישעיה יא א. 14 ע"פ שם נג ז.

חזקוני (טו) אשר ישבנו בארץ מצרים, עם³ אותם שיצאו מארץ מצרים
 ובשעת הגזירה פחותים היו מבין עשרים שנה ויתרים על ששים
 שלא נגזרה עליהם גזירה, היה מדובר⁴.

(יז) פן יש בכם שורש פורה וגו', מסתיר בלבבו העבירה כשורש
 זה המנוסה בארץ ואחר כך פורה, אבל אם יעשה העבירה
 בגלוי יש כח בידינו לעשות ממנו משפט.

(יח) את דברי האלה הזאת, ארור⁵ האיש אשר יעשה וגו',
 האמורים בפ' תבא (לעיל כז טו-כו). והתברך, לשון⁶ ברכה

4 הוקשה לו: הלא יוציא מצרים מתו במדבר ואין הוא אומר "כי אתם ידעתם את
 אשר ישבנו בארץ מצרים", לכן הוא מפרש שהוא מדבר לאלה שלא נגזרה עליהם
 הגזירה. 5 [ראביע]. 6 שם בשם ר' יהודה הלוי.

(טו) כי אתם ידעתם וגו', לפי שראיתם האומות עובדי עבודה
 זרה, ושמא השיא לב אחד מכם אותו ללכת אחריהם, פן יש
 בכם וגו' (פסוק יז), לפיכך אני צריך להשביעכם.

(טז) ותראו את שקוציהם, על שם שהם מאוסים כשקצים.
 גלליהם, שמוסרחים ומאוסין כגלל. עץ ואבן, אותף של עצים
 ושל אבנים ראיתם בגלוי לפי שאין הגוי ירא שמא יגנבו, אבל
 של כסף וזהב עמהם בחודרי משכיתם הם לפי שהם יראים
 שמא יגנבו.

(יז) פן יש בכם, שמא יש בכם. אשר לבבו פנה היום, מלקבל
 עליו הברית. שרש פרה ראש ולענה, שרש מגדל עשב מר כגידין
 שהם מרים, כלומר מפרה ומרבה-רשע בקרככם.
 (יח) והתברך בלבבו, לשון ברכה, יחשוב בלבבו ברכת שלום

9 תנחומא שם.

אשר איננו¹⁰, רק יבוא אחרינו¹¹. ואינו כטעם האומרים¹², כי ראביע
 רוחות הבאים היו שם.

(טו) כי אתם ידעתם, יש מכם שראה תועבת מצרים¹³. והטעם
 אליהם, וכולכם ראיתם תועבות הגוים¹⁴. אשר עברתם,
 אליהם¹⁵. באדם ועמון ומואב ומדין.

(יז) וטעם פורה ראש ולענה, כי הראש מזיק השלמים¹⁶ והוא
 מהחליים המדביקים¹⁷.

(יח) וטעם את האלה הזאת, ארור האיש אשר יעשה פסל
 ומסכה (לעיל כז טו). והתברך בלבבו, אמר ר' יהודה הלוי
 ז"ל, כי והתברך הוא כמשמעו¹⁸, כאשר ישמע הקללה, יתברך

10 איננו כעת. 11 בדורות הבאים. 12 ראה תנחומא ג. 13 שהיו עוד
 צעירים במצרים, לפיכך לא חלה עליהם הגזירה למות במדבר בחטא המרגלים. ראה
 פסוק א. 14 לפיכך עומדת התורה על מצרים לחור, ועל הגוים שעברו לחור.
 15 בכ"י פריס אין המלה אליהם. 16 גם שלמים ברוחם נזקים על ידי הראש,
 אחר שהוא נותן ארס מסוכן. 17 הוא מפיץ חליים מדביקים בארסו. כלומר, הוא
 מושך גם אנשים בראים ברוחם לשנות מארסו. לפיכך מדגימה התורה בו את המסוכן
 ביותר ליהודי הנמשך אחר ע"ז. כך הוא אומר להלן לב לד: יינם שהוא ראש פתנים
 הוא שמור עד שישתוהו. 18 מלשון ברכה, יברך את עצמו. התפעל במובן של
 יחס חורו.

(טו-יז) כי אתם ידעתם את אשר ישבנו, ולפיכך ראוי לחוש ספורינו
 פן יש בכם איש או אשה, פן נפתה לבם להבלי הגוים
 בשבתם עמהם ויחשבו לבטל קבלת הברית בלבכם, ולכן
 אמרתי שכולכם נצבים לפני ה', בוחן כליות ולב, שלא תוכלו
 להטעותו. פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה, חושב להדיח
 רבים אל דעותיו הנפסדות.

(יח) והתברך בלבבו, יקבל האלה בפיו ויתברך בלבבו לבטל

יט **לֹא יֵשֶׁן אִתְּךָ יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הוּא וּרְבִצָּה בּוֹ כְּלִי-הָאֵלֶּה הַפְּתוּבָה בְּסֹפֶר**

לְפִי אָנָּה אָזִיל, בְּיָדִיל, לְאוֹסֶפֶא לִיָּה חֲטָאֵי שְׁלוֹתָא עַל זִדְנוֹתָא: י.ט. לֹא יֵיבִי יְיָ לְמִשְׁפַּךְ לִיָּה, אָרִי בְּכֹן, יִתְקַף רוֹגְזָא דִּי וְחֲמַתִּיה בְּגוּבְרָא הַהוּא, וְיִדְמְקוֹן בֵּיהּ פִּל לְטָטְא, דְּכַתִּיבִין בְּסֹפְרָא

רס"ג (יט) סלוח לו וגו', סלוח לו את זאת אלא אז יחרה אף ה' וחמתו עליו וידביק בו את כל האלה.

רשב"ם (יח) למען ספות הרוה, המזיד, שמתוך שובע הוא חוטא. הצמאה, לחאבון שאינו רשע כעושה להכעיס מתוך שובע. כי בשרירות לבי, אלא בשרירות. (יט) כי אז יעשן, לא יאבה סלוח לו אלא אז יעשן.

רמב"ן באלות האלה הוא יתברך במחשבתו ויאמר בלבו שלום יהיה לי מכל אלה כאשר אלך בתאות לבי, וה' לא יסלה לו אבל יעשן עליו אפו או כשיחטא לדור או לדורות¹⁵. או יהיה טעם פ"ט¹⁶ לאמר יהיה לי שלום בעבור שאיני מקבל עלי השבעה¹⁷ כי בשרירות לבי אלך כל ימי וכל חפצי אעשה, ולא יאבה ה' בעבור שאיננו מקבל אתו לסלוח לו, אבל יעשן עליו אפו כיון שבא בבריתו לפני כל עם ישראל. התאווה הגוברת ומתחזקת בלב תקרא שרירות, כלשון חכמים¹⁸ שריר וקיים, וכן בשרירי בטנו (איוב מ טז). ופי' למען ספות הרוה את הצמאה, להוסיף השבעה עם המתאווה, כי נפש שבעה תקרא רוח, כענין וריותי נפש הכהנים דשן ועמי את טובי ישבעו (ירמיה לא יג), והיתה נפשם כגן רוח (שם יא), והמתאווה תקרא צמאה, צמאה לך נפשי (תהלים סג ב). והטעם כי נפש האדם הרוה שאיננה מתאווה לדברים הרעים לה כאשר תבוא בלבו קצת התאווה והוא ימלא תאוותו, אז יוסיף בנפשו תאוה יתירה ותהיה צמאה מאור לדבר ההוא שאכל או שעשה יותר מבראשונה ותתאווה עוד לדברים רעים שלא היתה מתאווה

חזקוני כאשר ישמע הקללה יתברך בלבבו ויאמר שלום יהיה לי, כמו אדם כאשר שומע הקללה אומר חרץ ממני. כי בשרירות לבי אלך, אם⁷ בשרירות לבי אלך. למען ספות הרוה, כד⁸ להרבות עונות שנפשו רוח ושבעה מהן שאין בהן יצר הרע כגון לכישת שעטנו וכיוצא בהן. את הצמאה, עם⁸ העונות שנפשו תאבה 7 [בכור שור, ודלא כרשב"ם]. 8 [בכור שור].

ספורנו אותה. לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך, וענין ה"התברך בלבו" הוא שיאמר גם שאני מקבל האלה בפי, אני מבטלה בלבי, ואומר שלום יהיה לי. למען ספות הרוה את הצמאה, והטעם שיקבל האלה בפיו הוא, כדי להוסיף את נפשו הרוה ושבעה בכל תאוותיה, עם עדת אל הצמאה ונבדלת מן התאוות הגשמיות, כדי לשמור עמהם בברכותם. (יט) לא יאבה ה' סלוח לו, בחללו שבועת האלה שיקבל בפיו, אף על פי שביטלה בלבו.

לעצמו¹⁹ לאמר: לא יבאוני קללות הללו, אך שלום יהיה רש"י לי. והתברך, בניר"א שוי"א בלעז, כמו: והתגלח (ויקרא יג לג), והתפלל (מ"א יג ו). בשררות לבי אלך, במראית לבי, כמו: אשורנו ולא קרוב (במדבר כד יז), כלומר מה שלבי רואה לעשות. למען ספות הרוה, לפי שאוסיף לו פורענות על מה שעשה עד הנה בשוגג והייתי מעביר עליהם, וגורם עתה שאצרפם עם המזיד ואפרע ממנו הכל, וכן תרגם אונקלוס: בדיל לאוספא ליה חטאי שלותא על זדנותא, שאוסיף לו אני השגנות על הזדנות. הרוה, שוגג, שהוא עושה כאדם שכור שלא מדעת. הצמאה, שהוא עושה מדעת ובתאוה.

(יט) יעשן אף ה', על ידי כעס הגוף מתחמם והעשן יוצא 10 והוא מלשון מתפעל מעצמו לא מאור, כמו והתגלח והתפלל (ספר הזכרון).

בלבבו¹⁹, והוא אומר שלום יהיה לי, כאומר בשמענו החרם²⁰ רב"ע חרץ ממני²¹. למען ספות, אמר ר' יהודה הלוי ג"ע, לשון כריתתה, כמו האף תספה (בראשית יח כג)²², כלומר שיחשוב המתברך לבטל דברי הצדיק, שהוא כינוי במלת רוח עם דבר הצמאה²³. והנה כינה הצדיק ברוה, כמו כעץ שתול על מים (ירמיה יז ח), והרשע בצמאה, כמו כערער בערבה (שם שם ו), ויחשוב כי גם ברכתו בלבו תפסיק הקללה. ויפה פירש, לולי שמלת רוח תאר השם²⁴, והיה ראוי להיות רווי את הצמא²⁵. ויאמר ר' יונה המודיק, כי טעמו בעבור שיראה שיכלה התם עם הרשע, על כן יחשוב בלבו רע. ואין זה נכון, בעבור שלום יהיה לי²⁶. ולפי דעתי, שמלת ספות לשון תוספת, כמו ספות חטאת (ישעיה ל א)²⁷. והטעם, שלום יהיה לי, אף-על-פי שאלך בשרירות לבי, כי בצדקת הצדיקים אחיה, כי הם רבים, ואני יחיד חוטא, על כן כתוב אחריו לא יאבה ה' סלוח לו, כי אז (פסוק יט). והטעם, מיד יכרת²⁸. גם זה הפסוק לעד על פירושי במלת ונסלח לו (במדבר טו כח)²⁹. והנה ספות, כי הרוה תוסיף על הצמאה, ומשל הצדיק ברוה, כטעם כעץ שתול על פלגי מים (תהלים ג א), והרשע בצמאה, כטעם כערער בערבה (ירמיה יז ו). והעד, שכתוב בתחילה שורש פורה ראש ולענה (פסוק יז), והוא במקום צמא³⁰.

(יט-כ) יעשן אף, ישרפנו אש האף עד שיראה העשן. והנה אם 19 שברכת עצמו בלבבו תבטל את הקללה שישמע. 20 היא האלה והיא הקללה שאמר מקדם. 21 עלי לא יהול החרם הזה. 22 ספות — כרות, מן ספה. — כות, השמר. 23 לבטל דברי הצדיקים עם דברי הרשעים, ודק הוא ישאר בלתי נפגע. 24 אילו לא היו שמות תורא, רק שמות עצם. 25 אם כן היה צ"ל צורה של שם עצם. בכ"י פריט: ריווי את הצמא. על כן כותב בעל אהל יוסף: אמר יוסף המבאר, המותני על ר' אברהם שהשיב על ר' יהודה הלוי בזה. כי יתכן שהיתה דעת ר' יהודה הלוי שמלת רוח תואר השם על הברכה, ומלת הצמאה על הקללה, ולא יזיה קשה כלל. כלומר, שמות תואר במקום שמות עצם. 26 והיא תוצאה של מחשבה טובה. 27 המלא: למען ספות חטאת על חטאת. כלומר, במובן הוסיף. 28 אז, כשיגיע למצב כזה, מיד יעשן עליו אף ה' ויכרת. 29 במדבר יד כט: סלח נא — אחר שמצאנו, שאמר אם יראו את הארץ אחר סלחתי כדברך, ידעו כי מלת סלח נא אריכות אף. וכן ונסלח לו (שם טו כח), עד שעשה תשובה שלימה. כלומר, סלח — האריך אף. 30 כלומר, צמאה — אדמה צמאה; רוח — אדמה רוח. שמות תואר במובן שמות עצם.

כ הנה ומחה יהוה את שמו מתחת השמים: והבדילו יהוה לרעה מפל שבטי
 כא ישראל כלל אלות הברית הכתובה בספר התורה הנה: ואמר הדור
 האחרון בנכם אשר יקומו מאחריכם והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה
 כב וראו את מכות הארץ ההוא ואת תחלואיה אשר חלה יהוה בה: גפרית

הריו, וימחי יי ית שמה,
 מ ת ח ו ת ש מ א :
 כ. ונפרשניה יי לבישא,
 מכל שבטיא דישראל,
 פכל לוטי קימא, דקחיבין
 בספר אורימא הריו:
 כא. וימר דרא בתרא,
 גופרימא כב. גופרימא

בניבון דיקומון מבתריבון, ובר עקמין, ויימי מצרע רחיקא, ויחזון, ית מחתא, דארעא ההיא וית מרעסא, דארעא יי בה: כב. גופרימא

רס"ג (כא) חלה, הטיל מחלה.

להם מתחילה, כי המתאוה לזימת הנשים היפות כשיהיה שטוף בזימתן תביאהו תאוה לבוא על הזכר ועל הבהמה וכיוצא בזה בשאר התאוות, וכענין שהזכירו חכמים¹⁹ משביעו רעב מרעיבו שבע, ולכך יאמר הכתוב בהולך בשוירות לבו שהוא אם ימלא נפשו בתאוות השוירות והחזקות עליו אשר היא צמאה להם, יוסיף נפשו הרוה עם הצמאה, כי יתאוה ויצמא למה שהיה שבע ממנו ולאשר השביע נפשו בו, ולפי שהזכיר שורש פורה אמר בלשון הזה כי יוסיף השורש ההוא כפתו אשר היא רוח ורעננה²⁰ עם הצמאה, ותשובנה כולם צמאות. ואין למען במקום הזה טעם שאלך בשוירות לבי בעבור שאספה הרוה עם הצמאה²¹, אבל הוא כמו לספות, יאמר הכתוב²² כי בעבור זה יהיה כך כי בכל סיבה בעלול יאמר למען, בין שיעשה אדם הגורם לרצונו בעלול, כמו למען (אשר) ייטב לך (לעיל כב ז), בין שיהיה אדם הגורם כן שלא מדעתו, כמו למען למוג לב (יחזקאל כא כ), למען יאשמו (שם ו ו), כספם וזהבם עשו לי עצבים למען יכרת (הושע ח ד), ורבים כאלה, וזה הטוב והישר בעיני בפסוק הזה מכל הנכתב עליו בהרבה פנים. גם יתכן לפרש²³ שהוא שב אל שורש פורה ראש ולענה (פסוק יז), יאמר כי יתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי למען שיוסיף פארתו הרוה אשר תגדל ותצמיח הלענה וראש על הצמאה אשר לא היתה צומחת, או יהיה הרוה, כינוי ללענה הנזכרת, שיוסיף הלענה הרוה הצומחת וגדלה על הצמאה אשר לא היתה גדלה רק מעט ותהיינה שתיהן צומחות, והכוונה בזה לומר כי כל אשר ישמע האלה ויתברך ממנה ויתחזק בשוירות, וסעיפיו ישיבוהו²⁴ לחטא ויצמיחו פשעים יותר מבראשונה, וגם זה פירוש נכון. יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא, אלת היחיד, איש או אשה. ומחה ה' את שמו, אלת המשפחה, כי שם אחד לראש בית אבותם.

(כ) והבדילו ה' לרעה, לשבט, מכל שבטי ישראל, הנשארים.

(כא) ואמר הדור האחרון בנכם אשר יקומו, כי שבטי ישראל

19 סוכה נב ב. 20 ע"פ איוב טו לב: וכפתו לא רעננה. 21 ומלת למען אינה נתנת טעם לשרירות לבי אלך, לומר בשרירות לבי אלך בשביל זכר (טור). 22 פ"י הכתוב אמר "למען" ולא הוא יאמר כן (כסף מוזקק). 23 ר"ל לפירוש א' ספות הרוה את הצמאה מוסב על הנפש, ולפירוש ב' מוסב על שורש פורה ראש. ולפירוש א' היתה את הצמאה, הרוה אינה מתאוה והצמאה היא המתאוה, ולפירוש ב' בהפוך. הרוה היא אשר תגדל ותצמיח והצמאה אשר לא צמחה. ואמר עוד פירוש ג' שהוא מוסב על הלענה והפירוש כפי' ב' (כור זהב). 24 ע"פ איוב כ ב.

מן האף, וכן: עלה עשן באפו (ש"א כב ט), ואף על פי רש"י שאין זו לפני המקום, הכתוב משמיע את האוזן כדרך שהיא רגילה ויכולה לשמוע כפי דרך הארץ. וקנאתו, לשון חמה, אנפרטמינ"ט, אחיזת לבישת נקמה ואינו מעביר על המדה. (כ) הכתובה בספר התורה הזה, ולמעלה הוא אומר: בספר התורה הזאת גם כל חלי וכל מכה וגו' (לעיל כח סא), "הזאת" לשון נקבה מוסב אל התורה, "הזוה" לשון זכר מוסב אל הספר, ועל ידי פיסוק הטעמים הן נחלקין לשתי לשונות, בפרשת הקללות הטפחה נתונה תחת: "בספר", ו"התורה הזאת" דבוקים זה לזה, לכך אמר: הזאת, וכאן הטפחה נתונה תחת התורה, נמצא "ספר התורה" דבוקים זה לזה, לפיכך לשון זכר נופל אחרי, שהלשון נופל על הספר.

הוא יחיד ימות מיד, ואם הוא משפחה ורבעה בו כל האלה, ראב"ע והטעם, שתרכיז האלה במשפחה עד שימחה שמה. ואם הוא שבט והבדילו ה' לרעה²¹, וכמוהו והיה לה' והעלתיהו עולה (שופטים יא לא), כאשר פירשתיו²².

(כא) ואמר הדור האחרון, שהם בניכם. גם הנכרים²³ הרואים את מכת הארץ.

31 פסוק יט מוסב לנאמר בפסוק יז. 32 אין בדינו פירוש ראב"ע לסי' שופטים. דבר זה מביא רמב"ן בשם ראב"ע ביקרא כו כט. במקומו מביא רד"ק פירוש זה בשם אביו: וא"א ד"ל פירש והעליתוהו, הר"ו במקום או, ופירש והיה לה' הקדש אם אינו ראוי לעולה. או העליתוהו עולה אם ראוי לעולה. וכמו זה הר"ו מכה אביו ואמו - או אמו ויפה פירש. גם כאן הר"ו מבוטב או. 33 שיבואו מארץ רחוקה.

וצמאה להם כגון גזל ועריות וכיוצא בהן. דבר אחר: למען חזקוני ספות הרוה את הצמאה, להוסיף ולשבוע שובע עבירות את מי שהוא רעב וצמא מהם, כלומר מתי יבוא יום לעבור עבירה כבהרסיא שיוכל לשבוע עצמו ממה שהוא צמא היום, כי ירא פן ישפטוהו מי שהכח בידם. דבר אחר⁹: להוסיף ולחבר הצדיקים עם הרשעים ולעשות כמעשיהם. הכתוב המשיל הצדיק לרוה, על שם: והיתה נפשם כגן רוח (ירמיה לא יב), והרשע לצמאה על שם: והיה כערער בערבה (שם יז ו).

(כ) והבדילו, מדה¹⁰ כנגד מדה, הוא חשב להבדל מן המצוות ולכך והבדילו. לרעה, לפי שמצינו הברלה לטובה: בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לעמוד לשרת¹¹.

(כא) ואמר הדור האחרון, שלא היה נולד בשעת הברית. והנכרי אשר יבוא מארץ רחוקה, ולא שמע הברית ויתמה ממכות הארץ, אבל היודעים לא יתמהו.

9 [ראה ראב"ע]. 10 בכור שור. 11 שילוב שני פסוקים, לעיל יח ויה.

מזהר"ם

(כא) [ו]את תחלואיה אשר חלה. ב' במסורה מב' לישני, האי דהכא, ואידך כתיב גבי מנשה וכהצר לו חלה את פני ה' (דה"ב לג יב), וכתוב ויעתר לו (שם יג), ודרשי² ויחתר לו, מלמד

3 סנהדרין פג א.

דריא דעתידין למיקם עד סוף כל עלמא כולחון אינון קיימין הכא עמנא. והנה אף הדורות הבאים מישראל קבלו התורה באלה ובשבעה, והנשמות של אומות העולם לא רצו לקבל התורה, זה שנאמר (דברים ל. ב) ורח משעיר למו הופיע מהר פארן, ואמרו רבותינו ז"ל [ב"ק לה ע"א] עניין זה בפסוק [תנחומי] עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים. וסוד כי יי' אלהים שלחני ורוחו פירשתי שהרמו להקדוש ברוך הוא ולשכינת עוזו:

וטעם פורה ראש ולענה [שם י] פירש הרב הגדול [הרמב"ן] זה לשונו, לרמוז כי משורש מתוק לא יצא מר, וכל אשר לכבו שלם עם השם הנכבד ולא הרחי כלל בעבודה וזה לא יוליד מודה בה. ואל תקשה עלי כזה מן הכתוב [יחזקאל י. י] והוליד בן פריץ, כי אמת הרבר וסוד גדול ולא אוכל לפרש, עד כאן דבריו ז"ל. ואני שמעתי ולא אבין, ואולי כי כוונת הרב ז"ל היא כי אין נקראין בניו רק החדשות, והצדיק לא יוליד בן חדש רק אם יהיה צדיק כמוהו, ואם תמצא שהוא פריץ ושופך דם, דע כי הוא בן הפריץ, שזה הצדיק הולידו, ולא היה זה הצדיק אביו הראשון, והראיה שלא נקרא זרע רק הצדיקים שנאמר [בראשית טו יב] כי ביצחק יקרא לך זרע, ואמרו רבותינו ז"ל [מדרים לא ע"א] ביצחק ולא בישמעאל, ביצחק ולא כל יצחק רק ביעקב ולא בעשו.

ופעם פפות הדידה את הצמאה [שם יח], הוא כמעט ספות הטאת על הטאת. וקרא מרת הדין של מעלה רוח, כי הוא מרת הדין עוה, וקרא מרת הדין של מטה צמאה, כי היא משתוקקת להדבק לאמה באהבתה, ובהתחברות שניהם בלי מזג הרהמים או הוא חרבן העולם כי ישחית הכל, ולכן לא יאבה יי' פלוח לו וגו' [יש], וזה טעם גפרית ומלח שריפה כל ארצה [כג] בהפרדה מהמים העליונים, ולכן לא תזרע ואל תצמיח:

ופעם ולא חלק להם [שם כח], פירוש כי ישראל אינם חלק צבא שמים רק חלק יי' יתעלה:

ושבת עד יי' אלהיך ושמעת בקולו בכל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך בששך נפשך [ל. ב]. כתב הרב הגדול [הרמב"ן] זה לשונו, לפי דעתי יש בו סוד גדול, כי ידמו למה שאמר [יבמות סג ע"א] אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, וכבר דברתי בו, עד כאן דבריו ז"ל. ויפה כיון באומרו אתה ובניך:

ומל' יי' אלהיך את לבבך וגו' [שם ו]. כתב הרב הנזכר, והו שאמרו רבותינו ז"ל [שבת ק"א ע"א] הבא ליטחר מסייעין לו, כי אחר שתשוב אליו בכל לבבך הוא יעזור אותך, ונראה מן

לבוש אבן יקרה

שאם תרגם ארי ית עם דאיתוהי הכא, היה משמע עם אותם שהיו עומדים שם נגלים לעיני כל, לכן תרגם ית מאן דאיתוהי הכא, שמשמעו עם כל מי שיש פה ורומז לנשמות הכאות שהיו שם: שלחני ורוחו פירשתי. ברך מ"ט ע"ג ופ"א ע"ב: והוליד בן פריץ. רישא דענינא ואיש כי יהיה צדיק ועשה משפט וצדקה וגומר: ולא בישמעאל. כי הבן הפריץ לא יקרא זרע הצדיק: ירבונו צפה שאמר אין בן דוד בא בו. ויצא לו זה ממה שאמר ושבתי עד יי' אלהיך בכל נפשך, שורה כאשר יהיו כל הנפשות מוזקקות וישובו עד יי' אלהיך, אז ושב וקבעו, והוסיף הרב המחבר לדקדק גם כן מאומרו

הכתוב ענין זה, ואומר כי מוזמן הכריאה היתה רשות ביד האדם לעשות כרצונו טוב או רע, וכל זמן התורה כן כדי שיהא להם זכות בבחירתם בטוב ועונש ברצונם ברע. אבל בימות המשיח תהיה הבחירה בטוב להם טבע ולא יתאוה הלב למה שאין ראוי ולא יחפצו בו כלל, והיא המילה הנזכרת כאן, כי החמדה והתאוה ערלה בלב הן, וכשלא יחמדו ולא יתאוה ישוב האדם בזמן שהוא לאשר היה קודם המאו של אדם הראשון, שהיה עושה בטבעו מה שהיה ראוי לו לעשות, ולא היה כרצונו דבר והפכו, והו שאמר הכתוב בידמיה [ל. ג] הנה ימים באים נאם יי' וזכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה לא כברית אשר כרתי את אבותם וגו', כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחר הימים ההם נתתי תורתו בקרבם ועל לבם אכתבנה, והו במול יצר הרע, לעשות הלב בטבעו מעשה הראוי. ולכך יאמר [שם לב] עוד והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם ולא ילמדו עוד איש את אחיו דעו את יי' כי כולם ידעו אותי למקמם ועד גדולם. וכידוע כי יצר לב האדם רע מנעוריו וצריכים ללמוד אותם, אלא שתכלה יצדם בזמן ההוא לגמרי. וכן נאמר ביחזקאל [ל. טו] ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחוקי תלכו, והלב החדש ירמוז לטבעו, והרוח לחפץ והרצון, והו מה שאמרו רבותינו ז"ל [שבת קנא ע"ב] והניעו שנים אשר האמר אין לי בהם חפץ [קהל יב. א], אלו ימות המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה, כי בימות המשיח לא יהיה באדם חפץ, אבל יעשה בטבעו מעשה הראוי, ולפיכך אין בהם לא זכות ולא חובה, כי הזכות והחובה תלוין בחפץ, עד כאן דבריו ז"ל.

ופעם העידותי בהם היום את השמים ואת הארץ [שם ט], ידמו לעליונים, זהו יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדון עמו [תהלים ג. ד], כי שתיהם היו כברית, וכן מעיד אני עלי שמים וארץ הנזכרים בדברי רבותינו ז"ל [יבמות טו ע"א]:

ובספר הזוהר [ח"ג פו ע"א] רבי אלעזר פתח ואמר אתם עדי נאם יי' וגו' [ישעיה מג. י], תנינן אילין שמיא וארעא דכתיב העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ, אבל ישראל אינון פקדון אילין על אילין, ושמיא וכולא סהדין עליהו, ועבדי אשר בחרתי דא יעקב דכתיב [שם מג. ג] ויאמר לי עבדי אתה וכתוב [ע"י שם מא. ח] ואתה יעקב עבדי. ואית דאמרי דא דוד ודוד עבד איקרי דכתיב [מ"א יא. ג] למען דוד עבדי, דא דוד עילאה, מאי כי אני הוא דאיתרעתי בההוא דוד ובתהוא יעקב אני הוא אינון ממש דלפני לא נוצר אל. דתנינן קרא קירשא בריך הוא ליעקב אל דכתיב [בראשית לו.

אתה ובניך, שהוא רמוז לכל ישראל, והגוף שהזכיר הוא גוף אדם ממש: נתתי תורתו בקרבם ועל לבם אכתבנה כו': אבל ישראל אינון פקדון אילין על אילין. פירוש הם ערבים זה בזה, ואם כן אתם עדי שהזכר בפסוק ר"ל השמים והארץ, לא ישראל הנזכרים שם בפסוק, כי ישראל הם הערבים זה בזה ולא העדים: אינון ממש דלפני לא נוצר אל. פירוש יעקב ודוד הם אותם ממש שנאמר עליהם לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה, שפ"י לפני הת"ת הנקרא פני, לא נוצר שם מדה הנקראת אל סתם, כי החסד נקרא אל גדול, ואחרי העטרה הנקראת אחור, לא יהיה שום אצילות, כי היא אחרית הבניין, ואם כן

א"ת

א"ת

א"ת

פרשיותו ודקדוקיותו, ועניני העצה"ז אינם מונעים ומעכבים אותו מתורה ועבודה, אדרבא, כל עניני הנשתי' שמכרח בהם הם כנונה לשי"ש, כמו באכילה שאינה לפלאות האות, נפשו כ"א לקיום גופו, וכדי שכתב האכילה הזאת וכל למוד ולהתפלל והוא לומד ומתפלל באמת, וכן בעסק פור"ם, שעושה כל דבר כהלכתו והכלש' ואינו משיקע ומסדר בזה, באופן שאינו מונע אותו מתורה והפליה, וכונת המור"ם הוא כדי להרחיק ליתן צדקה ושיהי' לו פנאי לעסק בתורה ועבודה, עיי"ז געשה עלי' בהנשתי' הרבה יותר מכמו שהיה קודם ההלכה בנתיב ונה"ב, שלא היה לה דברים המונעים כלל ולא דעה כלל מהדפ"ר, ובמילא לא היה עבודה כלל, ובתחלפותה בנתיב כשעובדת עבודתה להכניח את הגוף והנה"ב להיות שלם בעבודתה כנ"ל, עיי"ז געשה עלי' גדולה להתשתטף ונעשה מזה העונת גדול למעלה, וכמ"ש (בראשית כא. ו) צדק עשה לי אלקים, דדקא עיי' שם אלקי', שעיי"ז געשה מצאות היה וכל עניני העולם הנשתי' החופרי' אשר הכל הוא משם אלקים, כמ"ש (בראשית א. א) בראשית ברא אלקים, וכן הנה"ב שרשו משם אלקים כידוע וכוונתו במ"א, הנה עיי' עבודה למטה בהכנת החומר בכל הענינים הנשתי' ולהיות מור"ם וע"ש כפ"י' מזה דקא געשה הצדק והענינו העליון וכמ"כ הוא ככה' מל' שעיי' וירדתה לכ"ע, ה"ה סברת לרורים דבי"ע, בדנומה כמו שהתלכשה הנשמה בנתיב שפועלת ההכנה והביטול כנ"ל כמור"ם הוא בהתלכשה דכה"י מל' כבי"ע, היא סברת בירורים דבי"ע, וכמ"ש (משלי לא. טו) ותמו סוף לבימה, מור"ם בנימ"ס רפ"ה ע"ה, והיינו שמכרח הרפ"ה נמצאת בירידתה למטה, ועיי"ז נתוסף בה ריבוי אור עד שלעזרתי התי' אשת חיל עפרת בעלה, שכתי' מל' התי' ככה' משפיע בהשפודת שלפעלת, וכמ"ש (כרי יד. ח) התי' כיום החוץ יצאו מים חיים מירושלים (כה"י מל') הצדים אל חיים הקדמוני (ים החכמה) כ"י וזה התי' נמשך הכירורים שיתבררו ועולמות כ"י'ע.

קיצור. עיי' ירידת הנשמה להתלכש בנתיב ונה"כ שעלול להנחיל גם בדברים אמורים ועומד כמיון, דכל ענינים הנשתי' שמוכרח בהם יהיו לשם שמים, געשה העלי' בהנשמה והענינו למעלה, וכן הוא כמפ"י המל' שעיי' הכירורי' שלמטה נתוסף בה ריבוי אור.

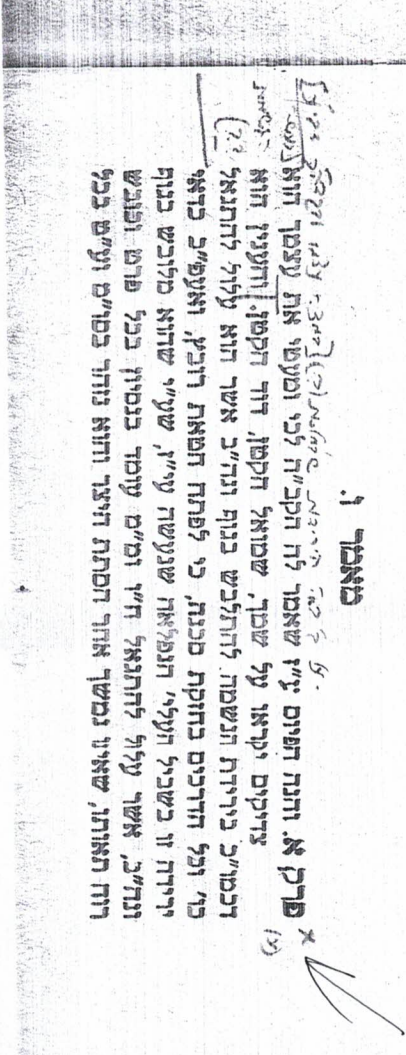
פרק ב. אמנם עכשו הנה ספי' המל' היא צמאה, מצד ירידתה שירדה ונתלכשה כבי"ע היא ככה' צמאה לעלות מירדתה וליכלל בשרשתה, וכן הוא גם כן בשמות, שעיי' התלכשותם בנתיב ונה"כ, שירדה הנשמה ממדידתה מכמו שהיה קודם התלכשותה בנתיב, שירדה ככה' תכלית הרוחני' ולא היה שייכה לישות הנשמה כלל וכלל, ומל"ש שלא היה עולה הי' לירד ולהתנאל להיות היפך מאלקות הי"ן, וכירידתה בנתיב ה"ה גם כשעובדת עבודתה כנ"ל ופועלת הכנת החומר וכמילא ה"ש מ"ס ח"י שייכה לישות הנשמה, שה"ה היא ככה' התלכשות משם בנה"ב, וכמו שפועלת פעולות נשתי' להשכיל בענינים נשתי', והשכלה

חיי הנפשים, ולכן אות ה' שירד להיות מקור חיי עוה"ז, שהוא חיי הנפשים רצונו להסתלק מירידה זו לשישה, וה"ז עיי' מאמרנו"ל שים תחומים כוכין אנו בענין למהו קודם מלכא, ומים מצמחים כל מיני תענוג, ובה"י מים תחומים היינו שהן מקור התענוגים נשתי', שהם ירידה גדולה מהאור האלקי להיות מקור לענינה מירידתו נשתי', ולכן ה"ה כוכין על ירידתו ולרצונו להיות קודם מלכא לענינה מירידתו למעלה כ"י, כי הנה את ה' שהוא היה כל ועולמות נקרא שכינת לפי שירדתו ומתלכשה כבי"ע, וכמ"ש (שמות כה. ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם היינו שבהיכל קדתי"ם ה' עיקר הילולי ומשם נמשך עיקר הארתה וההיות כל העולם, וכמו נמשך לכל רמ"ח אברים, והיכל קדתי"ם הוא ה"ה של כל העולם כמ"ש בחז"ל (ח"ג קמא. ב) עיי"כ ה"ה בו הראת השכינה, וכן בהיכל קדתי"ם דברייתא יצירה ועשי' כמ"ש בפ"ב, והה"ע ל"י ומעשי את עצמך (תולדות ב. א) שהמיעוט ה"ע ירדתה להיות ראש לשועלים לירד כרי"ע אולתיותם ולא רצתה לירד ולמטה א"ע שהמחירה יתנה לאדם ויכל הי' לכתור עם ברע ועיי"ז יפלו להמשיך ג"כ חיות אלקי' בכל חידושים עיי"ז רגלי' אירדות פוח (משל. ח. ה) וכתב' (ויקרא פ"ג טו) השכן אתה בתוך פסחתה, ועיי"כ נאמר (שם) וכפר על חק"י' משוממת בני ישראל, וזהו את משכנ' ה' פסחא (במדבר י"ט. ג) (ועיי"כ בזה ח"ג ע"פ. א-ב) והה"ע גלות השכינה ג שנעשה עיי' מעשים הרעים של האדם למטה, וכמ"ש (ישעי' ג. א) ובפסיעיכם שלחה אמנם, דהיינו שירדה השפעת כתי' ה' הנשתי' ונשתלשלה ממדידתה למטה משה עד בהתלכשה השפעתה ביי"ם דנוהה, המשפעת שפע וחיות עיי' המולות וכל צבא השמים והשרים שעליהם לכל חי הנשתי' שבעוה"ז כ"י, ומשוי"ן לא רצתה לירד ולמטה את עצמה.

קיצור. אות ה' מקור חיי הנשמות, אות ה' מקור חיות העולמות נתי' שכינת, היכל קדתי"ם ל"י העולם, ל"י ומעשי עצמך ולרדה כמדי' חיות נמוכות, ומה נעשה חוקה הרצוא, ועיי' מעשה רע גורמים גלות השכינת.

מאמר ג.

פרק א. והנה תחיים עיי' שאמר לה הקב"ה ל"י ופסיע את עצמך הוא תחומים צדיקים יקראו על שם, שהוא חסד, דוד חסדו, והענין הוא רכמ"ל בירידת הנשמה להתלכש בנתיב ונה"כ אשר הוא עולה להתנאל כ"י וכל הדרכים הנשמות להתלכש בנתיב ונה"כ, כי נפתח השאת ריבן, ואעפ"כ כדאי ירדה זו כשכיל העלי' הנפלאה שנעשה עיי"ז, שעיי' שהוא מליכש בנתיב ונה"כ, אשר עליו להתנאל ח"י ומ"ס עומד כמיון בכל פורש ופובש רוח האמות, שאינו נמשך אחר המטה היצר והוא נודח כמור"ם וע"ש כפ"י

נכונ, ובאמת אפשר שהיה לו שלום אבל זה אצנו כ"א בעוברי כו"ם שהם מקבלים שפעו ית' מאחוריים. כמאן דשרי בהר כתפוי אבל על ישראל נאמר לא יאבה ה' סליח לו, והיינו המשכת הרצון וכדוע שזיע המלחה שהוא המשכת והמיות הרצון אליו ועז"א לא יאבה ה' סליח לו, כי אדרבא אז יעשן אף ה' וקמאתו כי והיינו שנמשך עליו הכעס שהוא סילוק הרצון ממנו ר"ל והגם שכאננה"ת פרק הנ"ל כי שהאיש החושא וכל ז"ל לקבל חיות בו, ומכאן שם כמון הפרק דמפני שהוא הוא הממשך להם והשפעה, לכן הוא נמשך חלק בראש, ומ"ס י"ל דסוף כל סוף בהכרח שתופסק ההשפעה.

קיצור. מתברר בלכנו דאף שהולך כשרירות לבו כ"ז שלום יהי לו, עיי' שיהבר הרה דנה"ב אל הצמאה דנה"א, שהיא המשכת שפע הקדושה ב"מ דנוגה ונופל מהמס"א חלק בראש.

מאמר ז

פרק א. והנה העני"ם הנה כל קבלת שפעם הוא מאחוריים אבל ישראל מקבלים שפעם מהפנימית, אמנם מ"י שהמא ופועו ונרמ סילוק הרצון ממנו ואז סמכל שפעו כדנוגה העני"ה ונופל חלק בראש סמח שהמשיך לסמ"א, אבל השפעה זו נפסקת ויוכז זה ע"פ משנה"ל (מאמר ב' פרק ב) כענין פנים ואחור שכבה"ל דבה"ע, דבה"י פנים מה שהמא פנימית רצונו והפניו האמיתי שהפניו היינו שאינו חפץ בהם ואדרבא הן תועבות לסמ"א ומשך מכה"י אחוריים היינו שאינו חפץ בהם ואדרבא הן תועבות ה' אשר שגא ומשפיע להם שלא ברצונו, כ"א כמאן ושרי בתר כהפולן ואיבואר הענין יוכז עני"ם כאשר המלך עושה מעודה ומשמה לכל שרי ועבדיו ומוציא ממון רב מאוצרותיו על המשחה הנה, וכדא"י אין כוונתו ורצונו הפנימי בפניו הנה חזק וישכרו ויתענוו מכל מאכל שלחן המלך ועבדיו והחשובים שאכלו וישתו וישכרו ויתענוו מכל מאכל שלחן המלך ערף, כמו פניו מעדני המלך כל, והנה נמצאו לשמה המלך גם פחותי ערף, כמו עבדים ושפחות הקטנים והמשלים שאחרי חרחיים, שיאכלו מן השיריים שישתיירו מסעודה חשובי חשרים או כמו העצמות שמשליכים לספה שאוכלים הלבלים וכח"ג, הרי א"א זומר שה"י כוונת הפניו הדגול חזק כשכיל שרירים הללו שיאכלו פחותי העבדים והשפחות שאחר חרחיים והלבלים וכח"ג, הלא והא לא כוון המלך להוציא בשבילים אפילו פרומה אחת, רק כאשר פיו סמוך רב כרצון והפני פנימי כשכיל מעודה חשרים החשובים, אז נשפע ז"ל בה"י חיצונית שהן השיריים גם לעבדים הקטנים, וה"ז נקרא השפעה שבאה כבה"י חיצונית כדרך אנב כלכד כמאן דשרי בהר כתפוי.

קיצור. סמ"א ועני"ם מקבלים שפעם מאחוריים, וכקדושה לישראל נמשך שפע המנומית, אחוריים כמאן דשרי בהר כתפוי, פנימית ברצונו

והשנה גשמיית, שכ"י לא ה"י בה קודם התלכשותה בנוף שה"י חשבלתה והשנה בתכלית הירחנית והקוה, וכענינים רוחניים ונעלים סגור, וענינים גשמיים, יוצי' זומר, גם ענינים שכלים אלא שגם נשכ"י לא ידעה סוף כלל, וכיריותה בנוף הרי השגתה היא בהשגתה, ומשנה ענינים ושכלים גשמיים, וכ"ז חזק מצד ההתלכשות בנוש השכיעי הכחסי כמ"כ מצד זה בכללותה נעשה לה שייכות לישות וגשמיית, אשר סקודם לא ירחה לה שייכות לזה כלל, עד שיכיר להיות ח"י ויידע משה להיגאל ח"י, ומש"י נעשה תקפו הצמאון בהשמה לעלות סירידתה ונחלתה לסעלה, שהצמאון הוה ג"כ לא ה"י בהשמה קודם, אלא דקא עיי' הירידתה בנוף ונה"ב מצד הירידה כנ"ל נעשה בה תקפו הירצוא והצמאון ונכ"ל הוה כבה"י סל', שע"י ירידתה לכ"ע עיי' היא כבה"י צמאון לעלות למעלה כלי' וזוה נקרא מה שרדצה למלאות תאוותו הגשמת ואת' לו רצון ג' וצמאון לאלקות, כ"א עיקר הפניו והשקו הוה בתענוגים גשמיים ובהם גופש האלקית צמאונה והשקה לאלקות ונתינה מרובה צמאונה ח"י בדברים הגשמיים כ"א הפצה והשקה לאלקות, ונתינה צמאון כירידתה למטה וסמ"ד היא בצמאון זה ולא תוכל לזות צמאונה, כי אלקות אית מאור ומתנה עתה בגילוי ממש כ"א בדרך יריעת המציאות לא השגת המדות ממש (עד לעי"ל דכתוב (ישעי' 5) כי ולא יכפ עור מורי' שאז יתגלה בה' המדות ממש, אבל עתה אינו מתגלה המדות, ולכן היא כבה"י צמאה סמ"ד, אבל הנה"ב השקה וצמאונה זבכרים גשמיים וכו' היא מרובה צמאונה ובאפשרה לזות צמאונה כוה שמתפנים לפני' וע"ד שאר"ל (שבת קנ"ב) כי לית עתור מחזירא, לפי שמאכלו פסלת, ולכן מאכלו מוכי ומזומן לפניו המיד ונכפל לזהני מבוקשי האזנות, וכמ"כ הוא בתענוגים הגשמיים רדוע שהן פסלת התענוגים העליונים ונכפל להשגם ומרובה צמאונה וע"כ נקרא רוח.

קיצור. ספ"י המ"י כירידתה מתגבר צמאון ההתלכלות כמקורה, הגשמות למעלה הן בתכלית הרוחניות, ומושללה גם סירידתה מושללת העמוקים המכוכים בגשם, וכירידתה בנוף היא שייכת לישות וכלתה להתגאל אז מתגבר הצמאון, אבל הנה"ב שעיקרו חומדות נקרא רוח.

פרק ג. והנה מתברר בלכנו זאמר שלום יהי לי, אע"פ שבסירידתה לבי אלך מ"ס שלום יהי' לו למען ספות חרות את הצמאה, שיהכר חרות אל הצמאה והיינו שימשיך חיות מצמאה לזוה כבוד רגלי' ירדות סות, וכמשת"ל (ס"ה פ"ג) שסורידים כה"י ההשפעה מת"א התחת, כה"י כה"י רוח, ומשם נמשך ההשפעה גם לז"ש החותמה, וכמ"ש באננה"ת (ס"ז) דלאחר החרובן שגרכו בערותהיהם שירדה השפעת כה"י ה' החתמה כנ"ל, אזי יכול גם החותמה ופושעי ישראל לקבל חיות לנושם ולמשם הכתומה כמו שא"י בע"ח ממש כמ"ש (תהלים ס"ג) נמשל כחמות

ליתן שוהו ענין כהן פנימי רצון העליון ככלל שיהיה גילוי אוא"ם למטה ע"י קיום המצות כרמ"ח מיץ, וכמדת הקב"ה להיות לו דורה בתחתונים, וכדרך נשלה הכוונה והרצון דנתמנה הקב"ה להיות לו דורה בתחתונים, וכדרך פרט הנה יש בכל מצות ומצוה הארה פרטית מצדו הכללי הזה. וע"ה (כמבדכ"ו כה) ואר"ה פניו אליו, לישאלו דקא שסקיימיס המצות שהו בהי פנימי רצה"ע, להיות גילוי אוא"ם למטה. אצ"ל כאשר נמשך כהי, הרצון לישאל ע"י חמישי כ"ל, נמשך ג"כ כהי, אחרים והיועני, שסקיימיס השפע ככהי, היועני ואתריים שערש"ע שריס העליוני, כמשתל"ל (מאמר בפרק ב), וענין קבלתם הוא רק בדרך אגב לכל, דהיינו קב"ה תנ"ל (פ"א) במשנה השרים, שלאחר שכבר נמשך השפע למו שראוי שבו פנימי הרצון, או יקבלו גם אותם שאינו ראויים מכהי השיריים ותיקו ותיות מאור האלקי ככהי, השיריים והיועניות שברצה"ע, לאחר שכבר נמשך האור והשפע הפנימית מפנימי, רצה"ע לישאל ע"י אלקי דקדושה כהמשכת אורות ככלים ע"י המצות שהיועני יאר ה' פניו אליו כנ"ל, ונמצא שההשפעה ליועניים מכהי, אחרים, הרי זה נמשך כמאן שהי בטר כתפוי, בדרך אגב ומפל בשעה שמשפיע לפניו ככהי, פנים, ואין כדושיע ליועניים שום הארה פנימית שמשפיע לפניו ככהי, פנים, ואין אינם מקבלים רק מכהי, והמציית והשפלים הנפלים לדוע, ודיקא לאחר שנתעורר השפע מכהי, פנים למשאל דקדושה, איז גם הם מקבלים ככהי, התמצית, אבל כשאין נמשך מכהי, פנים למשאל דקדושה ככהי, גילוי (היינו כדומים שאין עליות העולמות) או אין להם יתיקה ככל, ונמצא דדקא כשישי המשכה כהי, פנימי, כמשאל דקדושה או נמשך כהי, המציות השפלים והמפלות למש"ה.

קיצור. מצות ל"ח שומרות שלא יומשו אור אלקי במקום השנואי. פנימי הרצון תורה פ"ע ומל"ח רק לישאל, ודרך אגב נמשך האור היועני, רצה"ע לחע"ש ועל ידם המפלות למש"ה.

פרק ד. והנה המורה מכל האמור שפנימית רצה"ע נמשך ע"י החומ"ש

רק לישאל, ולהמשי"א נמשך המציות השפלים והמפלות היועני (א) רצה"ע, הנה לפי"ז מוכן דמה שהאיש החומש ממשיר ר"ל תוספת היות ח"י ותיקה למש"ה, הוא מצד שבעצם שייך אל הפנימית, ואף שנוסף חלק כראש בכל זה הנה נספק ואדרכה המשי"א נקמים ממנו, והיינו דאע"פ שהחומש ישראל הוא ומצד נשמתו הוא מפנימי, הקד"ו וע"י המצו, שקיים קודם שהחומש הרי המשיך כהי, פנימי, רצה"ע כמשאל דקדושה, הנה כשהחומש ר"ל ח"י ממשיר תוספת הארה מכהי, הפני, אל הקליפות ומש"ה, וכמ"ש בסדר הניסוח, שהמשיך היועניים מכהי, ה' הולכים למקום המנופת אשת חיותה כ', והוא נמשך חלק כראש בהשפעות גשמייות לפי שהוא הוא הממשיך להם תוספת החומש, אבל לכל זמן וזמן, וכאשר כבר אמר ר"ל

וחפצו. והמשל בה מתמלך שעושה משהו לשרוי ועבריו הנבולים שהם עיקר רצונו והמפנה והננים גם העכרים הקשנים ודרך אגב מהשיריים נהנים גם הכללים.

פרק ב. והנמשל מכל זה יובן למשפיל למעלה, בהיות שכדי פנימי שברצון העליון הוא המאיר לישאל דקא כמ"ש (כמבדכ"ו כה) יאר ה' פניו אליו, אלקי דקא, והיינו ע"י המשכת כהי, רצה"ע המאיר במחש"ע דקא, דהנה כל עיקר חכמת התורה נמשכה מכהי פנימית רצה"ע, שהרי כל ענין החכמה הוא החכמה אצל שירי כהי, המשכת עצמות אוא"ם כהי, ברהי אור המוכן (שהוא כהי, רצון העליון) מן התעלים לגילוי בעולמות, דהיינו באיזה אופן התעורר המשכת אוא"ם ב"ה, והיינו מה שגורה חכמתו ית' בחכמה שבהורה, בענין רמ"ח מ"ע שבתם דקא יהי גילוי כהי, אוא"ם למשת, בידיע שרמ"ח מ"ע הן רמ"ח המשכות מאוא"ם כהי, רצה"ע להאיר אורה ככלים מכלים שונים, כמו ע"י תפילין יהי נמשך כהי, רצה"ע כהי, מוחין חו"ב ודיעת שנתחלק לחו"ע ע"י פרישות, והמשכת זו היא באצ"י ובעולמות בי"ע עד שנמשך ומאיר גם כהאדם לפשו העושה את המצוה ומגיה תפילין, וכמצות ציצית יהי גילוי אוא"ם כל"ב נתיבות חכמת, וכמצות צדקה יאר אוא"ם כ"ה במדת חומס, וכח"ל כשאן המצוה כמו ע"י פוכה במקושים האומא ובחירות ככהי, מל' וכיוצא, וכ"ה הוא רק ע"ש החכמה שבהורה שגורה לעשות חוכמה והתפילין והאחרונות באותו אופן שיע"י יהי דקא המשכת גילוי אוא"ם ילא על אופן אחר וזלמן, וכמו"כ גורה חכמה שבהורה אופנים פרטים כש"ס ל"ח, שהן כמה וכמה דברים פרטים שמונעים ומסתירים להיות גילוי אוא"ם כ"ה, וצריך להעביר את המונע מכל צד, והן האופנים פרטים שבמצות ל"ח כמו לא תלבש שעשנו (דברים כב, יא) ולא תאכל חלב וכדומה ככל השמ"ה ל"ח, שע"י חכמ"י בתעורר עשיית חכ"ה ובחירותו נתי, הרי הוא מסיר את הקליפות ומש"ה המונעים ומסתירים את הנולדים דאוא"ם כ"ה.

קיצור. פנימית הרצון נמשך לישאל והוא ע"י חומ"ש, דכל ענין החומש הוא המשכת אור המוכן בעולמות, רמ"ח מ"ע הם המשכות בכלים תפילין וציצית, צדקה מוכן אחרונות, ומצוה ל"ח לחסור הקליפות ומש"ה המונעים גילוי אוא"ם.

פרק ג. והנה עוד זאת כמצות ל"ח שהן שומרות שלא יומשו אור האלקי

למקום שאורי שנוקרא תועבת ה', כי לא יגורד רע כתיב (תהלים ה, ה) וכאדם הוא ג"כ ע"י הבלדו מדברים האמורים וקשורים בריהו היועניים שאין להם על"י למעלה, כי לא ישכין בהם אור האלקי, וכמ"ש (ישעי' סב, ה) וכבריי לאחר לא אתן, הנה הוא נשמר מן הרע ונעשה כלי אל הקדושה, א"כ הרי מוכן שעיקר ענין חכמת התורה היא החכמה אצל שירי, גילוי אוא"ם למשה ע"י חמ"ח מ"ע, ולהסיר כל מונע ע"י ש"ס"ח

שפסקבלים מבחי' המקיף עליון (והוא ג"כ פכחי' אחוריים וחיצוניות) המקיף. | והענין הוא דהנה אמרו (אבות פ"ה) עשרה דורות מאדם עד נח ומנה עד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו סביעיסין ובאין כו' היינו שכל הדורות האלו קבלו מבחי' ארך אפים, וכמסארא"ל (ערוכות כב. א) מאי דכתב ארך אפים, ארך אף מביי ליי אלא ארך אפים לצדיקים ארך אפים לרשעים, ופרש"י אפים משמע פנים בין שחוקות בין ועומות, אפים שחוקות מאריך ומאחר לצדיקים לע"ל ואפים ועומות מאריך לרשעים ומאחר פורענותם לעוה"ב. | והענין הוא דהנה ידוע דאז"ס הוא קדוש ומובדל מגילגלות שאינו בערך העולמות כלל, ולכן אפי' ה' לא שנותי' (מלאכי ג. ו) שלא יש שום שנינו בין קודם הבריאה לאחר הבריאה, מפני שאינו תופס מקום כלל. והנה ג"כ מ"ש (איוב לד. ו) ואם השאת מה תפעל בו ורכו פשעיה' מה תעשה לו אם צדקת מה תתן לו אז מה מידך יקח, דכל זה הוא מפני שמעשה התחתונים אינם תופסים מקום כלל, וכמארא"ל במד"ר (ל' לך פמ"ד) האל תמים דרכו אמרת ה' צרופה מנה' הוא לכל החוסים בו, אם דרכו תמימים הוא על אחת כמה וכמה, רב אמר לא נהנה המצות אלא לצדק בהן את הבריות, וכי מה איכפת ליי להקב"ה למה שיהיה מן הצואר או מי ששוחט מן העורף הרי לא נתנו המצות אלא לצדק בהם את הבריות, אבל לגבי אור א"ס אין הענין נוגע כלל, ומ"ש (שמות כב. כה) ועבדתם את ה' אלקיכם, ומבואר במ"א ע"פ זה דעבדה היא צורך גבה, והו' במדר השתלשלות והיינו בע"מ דאצי' דראשיתן היא חכמה שם נוגע עבדת התחתונים כמ"ש במ"א ובמשי"ח בספור. אבל כאז"ס שלמעלה מסדר השת"ל אינם תופסים מקום מעשה התחתונים. | והנה שאמרו במשנתנו לרביע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו סביעיסין ובאין כו', שאע"פ שהיו סביעיסין מ"מ נמשך להם השפעת החיות מבה' ארך אפים שהוא כרוי' אז"ס שלמעלה מסדר השת"ל, לפי ששם אינו נוגע מעשה התחתונים וכולים הכל לקבל. והנה שאר"ל (פסחים קיח. א) א"ר יהושע בן לוי הני כ"ו חודו כנגד מי, כנגד כ"ו דורות שכרא הקב"ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזו אותם בחסד, והיינו שאע"פ שהיו עושה' כמו דורו של אנוש היו נצוינו בחסדו של הקב"ה היינו כרוי' רב חסד דא"א, שממס' נמשכה השפעה גם לעוברי רצונו. | והנה נהג להם תורה וזו אותם בחסדו, דע"פ החורה אינו מגיע להם ההשפעה, דאורייתא מהחכמה גפקת ובהחכמה יש הגבלה, להיות נמשך החסד דוקא באופן אחר, והיינו כאשר עושה רצונו של מקום תומשך לו השפעת החסד באופן אחר לא תומשך, אבל אותן כ"ו דורות אף שהיו עושה' רצונו נמשכה להם ההשפעה שלא ע"פ החורה כ"א מחסדו של הקב"ה כרוי' רב חסד.

קיצור: יניקת חמשי"א (א) מריכוי הצמזמיות, ב) מהמקיף העליון העשרה דורות מאדם עד נח, מנח ועד אברהם נצוינו בחסדו של הקב"ה, ארך אפים, אז"ס שלמעלה מהשת"ל, דאין מעשה התחתונים נוגע, והשפעתם אינה ע"פ משפט החורה אלא מרב חסד.

חלק נשמתו וחלק השוב שבו, ה' ישמרנו, אז אינו מקבל עוד מהם שפע חיות | כי בעצם מצד הנתנו ישראל צ"ל אופן קבלת חיותו מבחי' הפנימיות ורצו"ע הק"א היינו מבחי' הפנים דרצו"ע, שנמשך בעולמות ע"י תומש"ל כ"ל וכמשי"ח | אלא שע"י שנפל בקליפות ר"ל ע"י החטא ה"ה מקבל על ידו מותוספת חיות שהמשך להם כנ"ל, והנה רק לפי שעה אבל אח"כ אינו מקבל על ידו, שאין זה מקומו לקבל מבחי' אחוריים כ"א עכ"לם מקבלים תמיד שעס משם, אבל ישראל החוטא ר"ל רק לפי שעה נמשך מהם חלקו שהמשיך להם, ה' ישמרנו מזה, אבל אח"כ אינו מקבל מהם | ששפע חיותו וכתרה שתופסק השפעתה | והנה גם אם לופד חודה ועושה מצות בעת החיה וכמאמר (ברכות נו. א) אפילו יקניס שבך מלאים מצות כרמון הנה קודם שעשית תשובה אין תורתו וקיום מצותיו רצוים ומקובלי' למעלה, כמ"ש (תהלים ג. טז) ולדשע אמר אלקים מה לי לך לפטר חקי ותשא בדיתי (תורה). רש"י ע"ל פ"ד ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי אחריך, והלא כלב אתה שונא המוסר והשולכת דברי אחורי ג"ז כדרך שמשלך האדם דבר אשר לא יחפץ לראותו, ולכן אינו משיך המשכת אלקים ע"י לימוד התורה וקיום המצות, וכדאיתא בר"ח (שער החשובה סוף פרק ב) ור"ל מי שהוא מלא מצותיו צונת עונותיו אין תורתו נהג לברוא, והשעם כל בעסק התורה האדם מושך השכינה עליו וכתיוונו נקי מחטא מצא"ח השכינה כמא ומשיב שבו תשב ותנוה כו' אבל בהיות האדם מלוכלך בכתמי עונותיו אין התורה שורה בו כי אין בו כמא לשרות לא התורה ולא השכינה, עכ"ל | ומאחר שהיא אינו כלי לחזור, הנד מונב דע"ל לימוד התורה וקיום המצות בלא תשובה מתחלה הרי אינו משיך הגלוי אור למעלה ג"כ, ומי שמוסר א"ע ח"ו אל הקליפות הם עצמם נוקטים מפניו, כמבואר בארוכה בחור (ח"א קמח א"ב כמתרי תורה). והש"ת יסברנו מהם ותנו כלכנו לעכוד כאמת וכתמים המור כל וחסים.

קיצור: כל ישראל מצד נשמתו ומצד קיום תומש"ל הם מפנימי' ורצו"ע, וכדאמא משיך חוסי' הארה מהפנימי' ונמשך חלק בראש אבל נפסקת, וקודם שעושה תשובה הנה גם מהתומש"ל שלו אין נחת למעלת, ואינו משיך גלוי אור, והמוסר עצמו ר"ל לחמשי"א נוקטים מפניו.

מאמר ה'

פרק א. והנה כלמה שנתבאר בענין למען ספוח הורה את הצנאת, שע"י שפסי' זמ"ל, רג"ל, יודות כבי"ע הנה מחבר רוח שהיא חמשי"א עם הצנאה כרוי' מלי לקבל חוסי' חיות מהקדושה, והו' לפדשי' שמפדש ספוח לשון חכור. אמנם לפי פ"י הדד"ק שמפדש לשון ריכוי מהו ענין שהורה מרבה עוד על כרוי' צנאה. | והענין הוא דהנה ידוע שנייקת הרוצונו' היא על כ' אופנים, או שפסקבלים מבחי' אחוריים וחיצוני' דהיינו מבחי' ריכוי הצמזמיות דבחי' חיצוני' הכלים דמ"ל, ואופן ה"ל הוא

דבורה. אם נידון בכל יום (שעה) לפי מעשיו, שבוח תלוי הקבלה והתשפעה דמפי' המלי' אם לימין ושוב או לשמאל וזע.

פרק ג. דעה המניע את השקלא ומסבכ סיכוכ הנלגל שיהי' מתקופר לפעלם דכ"ג, הוא כתי' קו המדה, דחכמה שהוא המהפך את הנלגל לפי האמצעיות, לפי שבחכמה היא המידה שהי' באופן כר וכר דוקא, היינו שהי' קיום המצוי' לידות סו"ם כשמי"ה ל"ה ועמידתו לידות ועשה טוב בקיום רמ"ח ק"ע וענפותו, וכמשנה"ל (מאמר ז פרק ב) ולכן נמשך משם תנועה הנלגל, דאם מקיימים תומ"צ או חקבל' המלי' סכו הימין והי' השפעה הטוב, והיינו שהי' התנהגות ככתי' חסד, וכאשר הי' לא אכשיר דורא תהי' התנהגות דכ"ג למה אם סוכשיים מעשיהם ע"פ ככ', דכריים, הא' בעובדיהו דכ"ג למה אם סוכשיים מעשיהם ע"פ המדידה דחכמה החורה, והי' השבון באופן ההתכללות דח"ג, אם התי' התנהגות קו הימין שהי' התנהגות ככתי' חסד או הי' כו' והיו דאחרא כמשנה (אבות ספ"ד) וע' שהכל לפי השבון, ופרשי' אחת לאחת למצוא השבון, פירוטה ופרוטה מצטרפת להשבון גדול, וכן יש חשבון ליהפך, וכמשנה"ל (הניגה ה' ב והבא במדש' שמואל על משנה זו) ע"פ ומנין לאדם מה שיתו (עמוד ד. יג) שאפילו על שיהיה שכו' אגיש לאשתו, עכבדות שאדם יש בעקביו, הכל בא לפי החשבון כו'. ויש מפרשים המשנה וע' שהכל לפי החשבון, שאם ב' אנשים יחסאו המא' א' און עונתם ופונם שות, שכפי גודל יקרת ערך הנשמה של זה יהי' פנמו יותר גדול משל חביו כו'. וכו' הוא ע"פ סדר השתל', והיינו החשבון והיין ומשפט שנומשך מן החכמה שהיא ראשיה ההשתלשלות, אבל מצד אה"ס שלמעלה מהשתלשלות שם אין דין וחשבון, לפי שאינו מופם מקום מעשה התנהגותו ונמשכת ההשפעה גם לעוברי רגינו כריבוי השפע שלא ע"פ החשבון כלל, והיו המעם אשר דרך רשעים צלחה, לפי שהוא מאריך את, שמקבלים מכתי' אור אפים שלמעלה מכתי' חשבון, שנמשך להם ההשפעה גם שאינם ראויים, ומכילא נמשך ריבוי השפעה לפי שהיא ככתי' בלי גבול וכמשי"ת בסמוך.

קיצור. תנועת השקלא לימין בהשפעת החסד ולשמאל בהשפעת הנבונה והיא כחשבון מדויק, א' לפי קיום החומ"צ, ב' באופן ההתכללות דח"ג, והחשבון כקיום התומ"צ והפכו הוא לפי השיבות הפרטי של כל נשמה, דרך רשעים צלחה שמקבלים מלמעלה מהשתלשלות.

מאמר ט.

פרק א. דעה שרש הענין הוא, דהנה ידוע דסדר השתל' הוא כתי' אור פנמי, והיינו התלשות אודות בכלים דוקא, וראשיה הכלים הוא ככתי' החכמה, וכמו ער"ם כאדם למטה, הרי כח החכמה הוא חכמה

פרק ב. דעה ההשפעה מכתי' רב חסד היא השפעה כריבוי, והיו מת שיש להם עושר וכבוד כריבוי מאד שלא ע"פ חשבון כלל, כמ"ש (קהלת ט. יוד) כי אין מעשה החשבון ודעת וחכמה בשאול רבו, והיינו שמקבלים שלא ע"פ החשבון. ודעה אחרת במא"א (אור ח' סעי' עה)

חשבון נקראת החכמה ע"ש המתחבת, ונמראה (בי"ב עה. ב) דרש ע"פ על כל יאמר המושלים באו חשבון (במדבר כא. כו) באו ונחשוב חשיבנו עולם הפסד מצוה נגר שכרה ושכר עבירה נגר הפסד, חשבון זה הוא מכתי' החכמה דאורייתא מחכמה נפקת והיא כתי' קו חסדה, שמש' נמשכת המדה והקצבה על כל השפעות החני' נגשמי. (ענין המשקל המדה הוא באופן ההתכללות דח"ג, שיהו ע"פ חסד, שמורדת אור ונאורה אופן תהי' ההתכללות דח"ג בהתנהגות דמדה אחת על זולתה ומה נמשכת המדידה בהשפעת המדות הנ"ל, כמו בהשפעת בני דיי ומנווי כמה תהי' ההשפעה ובאותו אופן, וכמו מוזגותיו על אדם קצובים לו מרי"ה (ביצה טו. א) וכן אדם נידון בכל יום שכתאפו] (רי"ה טו. א) שהדין המושפף הוא ע"פ מעשיו ועבודתו החומיים או כו' ח"י, וכפ"ש (אורו לו יב) והוא מסכות מתלפך בתחבולותיו לפעלם ופי' רש"י שזה כמאור"ל (רי"ה יו. ב) הרי שהי' ישואל צדיקים כו"ה ופסקו עליותם נשמים מורכבים למהו חזון כו' מוריון שלא כומנו על הארץ שאינה צריכה להם וכאשר לא היו סוכשיים ופסקו עליותם נשמים מועשים למה חזון כו' מוריון כומנו על הארץ הנצריכה להם. וכו' (ח"א קפ. ב) ע"פ זה הקב"ה מסבכ סכוכו ואייתי עובדיה כעלמא לאתקיימא ולבתר דחשיבו כ"ע דיתקיימו אינו עובדין, קוב"ה מתפך לון לאינן עובדין מכמה דהוה בקריתא (היינו שקראו הדורות וכו' ואן להתקיים כנו דור המבול והם חשבו שהיו קיימים לעולם וקלקלו מעשיהם וכסלם והפסם מהקיום אל התעורר. אור החסות) כמתבולתו חסר ו' כו' דאיהו שקלא דאמתורת קמי' כו'. אי משיבין כ"ע עובדיהו והיא שקלא דסחרא אסחרת לון לימינא וכרין אתעבידי עובדין כעלמא לאושבא לון כו'. אתו כ"ע לאנשא כו' קוב"ה אסחור לוי כפמלא דשמואל ומהפך מסכות כו' ואתעבידי עובדין כעלמא לאנשא לון לכ"ע כתי' מ' דאציילת שהיא מקור ההשפעה לכ"ע, והיא מסתרת כפום עובדיהו דכ"ג. דאם משיבין מעשיהם אזי הווא שקלא דסחרא אסחרת לון לימינא, היינו שאן מקבלת המלי' מכתי' קו הימין דאצי' שהיא הח"י, ואז הוא כתי' התנהגות החסדים ונמשך טוב דחסד בעולם למה, ואם ח"י ליכא אתעל"ת ואין עושה טוב כו', אזי גורמים כמעשיהם שתקבל המלי' מכתי' קו השמאל כו', דהכל תלוי במעשה החתומים.

קיצור. ההשפעה דרב חסד הוא כריבוי שלא ע"פ החשבון, חשבון חכמה כאו ונחשוב חשבוננו של עולם, כל ההשפעות בעולם ע"פ קו המדה

קיצור. דעה שרש הענין הוא, דהנה ידוע דסדר השתל' הוא כתי' אור פנמי, והיינו התלשות אודות בכלים דוקא, וראשיה הכלים הוא ככתי' החכמה, וכמו ער"ם כאדם למטה, הרי כח החכמה הוא חכמה